

השיעור השבועי

גיליון מספר 402

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

הרב המקריא: הג"ר יהודה כהן שליט"א
ראש מוסדות "יקירי ירושלים"

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פרץ שליט"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
21:17	20:22	19:31	תל אביב
21:14	20:20	19:29	חיפה
21:18	20:23	19:32	באר שבע
21:14	20:20	19:29	

מטות מסעי | כ"ו תמוז תשפ"ג

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 0506-730-831

הלכות בין המצרים

דיני נישואין והפרשת חלה

שירים וריקודים בבין המצרים, שירה ווקאלית. נישואין אחר י"ז בתמוז. הולכים אחר מנהגי החתן. אין לעשות חדר יחוד. יש להשביע שבועה חמורה. נהגו לחלק את השבע ברכות שבחופה. מושא ומתן מר"ח אב. בגדי זיעה מכובסים בשבוע שחל בו. כניסה לגן החיות בשבת. רחיצה, תספורת וגילוח, בבין המצרים. שהחיינו ב"בין המצרים". שכח להפריש חלה ונכנסה שבת

נישואין אחר י"ז בתמוז

ב. החל מראש חודש אב יש עוד שני מנהגי אבלות, לא נושאים נשים ולא אוכלים בשר. אמנם האשכנזים לא מתחננים כבר מ"ז בתמוז, אבל הספרדים נוהגים לערוך חתונות עד ראש חודש אב. היום משום מה חוששים להתחתן אחר י"ז בתמוז, אבל הבעיה שאחר כך לא יקיימו את החתונה בבין הזמנים, כי לא כל החברים יבואו, הם נמצאים ב'קעמפ'... וגם בשיבה לא מסכימים שיקיימו את החתונה בחודש אלול, שלא להרוס את האווירה של אלול⁴, ודוחים את החתונה לאחר החגים. והרי אסור לדחות חתונה כל כך הרבה זמן, מרן זצ"ל היה מקפיד שמיום הוורט ועד החתונה לא יעברו תשעים יום, פעם אחד מבני המשפחה רצה למשוך, והרב קרא לו ואמר: תשמע, הבטחתי שאביא לך כסף לדירה כך וכך, אוסיף לך עוד עשר אלף דולר ובתנאי שתקדים את החתונה בחודש, מי יותר? לא טוב לדחות את החתונה, ולכן יעשו את החתונה בבין המצרים עד ראש חודש אב. ראש הישיבה אפילו שהוא אשכנזי יכול לבוא ולסדר קידושין לבחור ספרדי שמתחתן אחר י"ז בתמוז, ולא גידי: אני מתאבל על החורבן, אלא יקיים מצוות שמחת חתן וכלה, ועשה דוחה לא תעשה... וגם יאמר לבחורים האשכנזים שיבואו לשמח את החתן, כי הולכים אחריו שהוא ספרדי. ואפילו אם הכלה אשכנזיה הולכים אחרי החתן. ומראש חודש אב גם הספרדים כבר לא נושאים נשים.

שירים וריקודים

א. אנחנו נמצאים בימי "בין המצרים", שנקראו על שם הפסוק (איכה א, ג) "כל רודפיה השיגוה בין המצרים", יש דברים שנוהגים בהם איסור מ"ז בתמוז, יש מראש חודש אב, ויש בשבוע שחל בו תשעה באב. מ"ז בתמוז לא מברכים שהחיינו על פרי או בגד חדש, ולכן העושה חנוכה בית בימים אלה יעשה רק את הלימוד, ויברך שהחיינו על בגד חדש² רק לאחר בין המצרים. וכן לא שומעים כלי שיר, גם אלו הנשמעים בהקלטה כמו מטייפ או מרדיו דת, אבל שירה ווקאלית - שעושים בפה קולות של תוף או מצלתיים - אין איסור לשמוע, שהרי המקור לאיסור שמיעת כלי שיר הוא מהמגן אברהם (סימן תקנא סק"י)¹, שמונעים מריקודים ומחולות בימים אלה, ומזה אנו למדים שגם לשמוע כלי שיר אסור, שזה מביא לידי שמחה וריקודים. וכך כותב הגאון רבי משה פיינשטיין - לפני כארבעים שנה - באגרות משה (או"ח ח"ד סי' כא אות ד). ואין לך בו אלא חידושו, ולכן מותר לשמוע שירים ווקאליים. אומרים שיש סוג של שירים ווקאליים שמביאים לידי ריקודים, ואם כן יש להימנע משמיעתם. ובשבת מותר לשיר בפה לכבוד עונג ושמחת השבת, וגם ביום חול אדם שלומד תורה, כגון שכתב תשובה ומצא איהו גליון בראשונים שלא מצאו אחרים, והקשה ופלפל ותירץ, מותר לו לשיר ולנגן בפיו², שכל האיסור הוא בכלי שיר המביאים לשמחה יתירה.

העבודה, כל יום מוסר שיעור, והשיעורים שלו יפים מאוד, אני שואל את הבחורים מה אמר לכם בשיעור, והם אומרים לי, אמר כך וכך. נאחל לרב שיזכה לאריכות ימים ושנים ובריאות טובה, וירחיב גבולו בתלמידים, אמן.

² הקונה בית חדש ועושה חנוכה הבית, בדרך כלל היום יש בקניית דירה לוקחים משכנתא גדולה וקשה לו לעמוד בה, עורכי הדינים מושכים ולוקח זמן עד שרושמים בטאבו וכו', וכן סדרות בשיפוצים, ולכן אף שקונים דירה בשני מיליון ש"ח, קונים חולצה במאתים ש"ח ומברכים עליה שהחיינו ופוטרים את הדירה. וגם המרחיב דירתו, כגון שיוצא לכמה שבועות להתארח אצל אביו, ומוסיף חדר לבית וכדומה, טוב שיעשה חנוכה הבית על ההרחבה. וגם השוכר דירה, כגון חתן שאחר החתונה גר בשכירות, יעשה חנוכה הבית. והעיקר זו לא הסעודה, אלא יביא עשרה תלמידי חכמים שילמדו את הלימוד של חנוכה הבית, ואחר כך אם רוצה יביא להם פלאפל...

³ מרן זצ"ל לפני ששים שנה, כשהיה כותב את יביע אומר חלק ד', היה שקוע בכתיבה, כותב שעות על גבי שעות, פותח ספרים, וכשהגיע זמן ארוחת צהרים הרבנית היתה אומרת, האוכל מתקרר, תבוא לאכול. היה אומר לה, אני באמצע רבי עקיבא איגר, תעזבי אותי... עד שהיתה מוכבה לו את התאורה של חדר הלימוד, שלא תהיה לו בריה, והיה מופסיק והולך למטבח כולו אחוז שרעפים, אוכל מהר וחוזר בריצה ללימוד. ולפעמים היינו רואים אותו אחר שגמר לכתוב תשובה, היה יושב ומנגן, עושה מאוול... מרן היה גדול הדור גם במקומים... ונתקיים בו "פיקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהלים יט, ט), "לולי תורתך שעשועי" וכו' (שם קיט, צב). יש כאלה שלומדים ומנגנים תוך כדי הלימוד, אבל אין אפשר לשיר ולהתרכז בלימוד בעיון, אלא אם כן זו חזרה.

⁴ אף שמדד עיקר ההלכה מותר להתחתן באלול, כמו שכתב בשו"ת יחוד דעת ח"א (ס' מה), יש הרבה ישיבות שחוששים שזה יהרוס את סדר א' וסדר ג', ובאלול צריכים הרבה התמדה והכנה לראש השנה, ולכן לכתחילה הנכון הוא להקדים להינשא בסוף אב, או מיד אחר החגים, כדי שלא להרוס את האווירה בישיבה. ואם כבר קבעו החתונה לחודש אלול, יש לצמצם את זמן סיום החתונה, שהרבנים יקפידו שיימנו יותר מוקדם, כדי שלא להפריע לסדר א'.

¹ מדברי הרב יהודה כהן שליט"א ראש ישיבת יקירי ירושלים: מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל - שבנו מרן הראשון לציון שליט"א ממושיך דרכו - מסר נפש למען התורה, הייתי נכנס אליו הרבה פעמים להיעור בו בענייני הישיבה וסייע לנו רבות, ואף שהיה מתמיד, ברגע שנכנסתי אליו, מיד התפנה, ניגש לטלפון ודיבר עם זה ועם זה, ואם לא עזר, היה אומר תקראו את פלוני שיבוא... ועזר לכל הישיבות. מרן חרש את כל העולם להחזיר תורה ויראה, ואחרי שעות של נסיעה מפרכת, היה חוזר לביתו בשעות המאוחרות, ויושב ללמוד, אני זוכית להיות שכן שלו במשך הרבה שנים, התפללתי אתו, למדנו אצלו מידי יום דף יומי, מיומי הראשון עד יומו האחרון הייתי מחובר אליו, וראיתי את הנהגות שלו. פעמים למד כל הלילה ולא ישן, כי "באהבתה תשגה תמיד" (משלי ה, ט), בצעירותו היה הולך לחנות הספרים של שטיצברג במאה שערים, והיה מעיין בכל מיני ספרים עתיקים שלא היו לו, היה עולה בסולם, ובעודו למעלה היה שולף ספר ועובר על כולו מתחילה ועד סוף. ושאל אותו המוכר, מה אתה קורא שם למעלה, אמר לו תבחן אותי, ובחן אותו על הספר והשיב על הכל (סיפור השבוע בידת נאמן). מסר נפש על התורה ועל זיכוי הרבים, וכל אחד מאיתנו צריך לעשות ככל שביכולתו למען שמו יתברך, כל אחד עם הכלים שברשותו, אף אחד לא ידרוש מעשותו להיות כמו מרן רבנו עובדיה יוסף, גם אחרי אלפיים שנה לא אוכל להיות כמותו, אבל למה לא עשית מה שישלך לעשות. ה' יזכה את מרן הראשון לציון רבנו שליט"א שימושיך לזכות את הרבים, ונוכה למלך המשיח. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לכבוד מקום עולה של תורה הגאון רבי יהודה כהן ראש ישיבת יקירי ירושלים, כמו שדובר על מרן זצ"ל שמסר נפש בשביל הציבור, כך גם כבוד הרב, לפני למעלה מחמשים שנה, כשהיה ראש ישיבת 'אהל מועד' בבית וגן, היה מביא אותי - בהיותי צעיר לימים - לתת שיעורים בישיבה בימי ששי על ט"ל מלאכות מהספר אגלי טל, וב"ב במשך השנים עברו תחת ידו רבבות תלמידים, לא יודע אם הרב ספר כמה... ומהם תלמידי חכמים ומחברי ספרים, אשריו ואשרי חלקו, הוא יושב על התורה ועל

החתן קובע

ג. ראש ישיבה אשכנזי שמקדש⁵ בחור ספרדי שתדל מאד אם יוכל לברך כמבטא הספרדים, להם זה קל, אנתנו לא יודעים לברך במבטא אשכנזי, כשהזמין אותי כ"ק האדמו"ר מוגור לחתונת נכדיו, אמרתי לו שאברך כמו הספרדים, אני לא יודע לברך 'בוריך אתו אמוניו'... אמר: בסדר גמור, כבודו יברך כמנהגו, וכך עשיתי, 'ויגבה לבו בדרכי ה'". הגאון רבי שלמה זלמן אורבך היה בחתונה של אחי הצעיר הגאון הרב משה, ובירך את הברכות במבטא שלנו, כי החתן ספרדי, הרב משה הוא ספרדי...

חדר יחוד

ד. חתן ספרדי לא ישנה ממנהג רבותינו, וראשי הישיבות שהם מקימים עולה של תורה, ומדריכים את הבחורים - שהם העתיד שלנו - להעמיק בלימוד, וממש מוסרים נפש בשביל להעמיד דורות של תלמידי חכמים אמתיים ולא שטחיים, צריכים לדעת שמה שאנחנו לא עושים חדר יחוד אחר החופה, זה מנהג מקדמא דנא, בחתונתו של כל הספרדים לפני עשרות שנים, לא היו עושים חדר יחוד, אלא מייד אחרי החופה החתן הולך עם החברים שלו לריקודים, והכלה עם החברות שלה לריקודים. ומה שמעירים שצריך שיהיה 'עובר לעשייתן'... אין זו קושיא, כי אלו ברכות השבח, ודי בזה שניכר על מה מברכים ולא צריך עובר לעשייתן, וראיה ברורה לזה מחופת נדה. וכן כתב בתשובת רבינו אברהם בן הרמב"ם, שברכות הנישואין נחשבות ברכות השבח. וכן כתב הר"ן (פסחים י:), ומרן הבית יוסף (י"ט סב), וכן כתב הרדב"ז בתשובה ח"א (סימן מה). וכן כתב בשו"ת שמחת יום טוב אלגאזי (סימן טו).

להחזיר עטרה ליושנה

וצריך להחזיר עטרה ליושנה שכך נהגו כל גדולי התורה וארזי לבנון הספרדים מדורי דורות, ומנהג רבותינו בידינו. והרבה גדולים העידו שאין מנהגינו להתייחד סמוך לשבע הברכות שתחת החופה, ומהם: שו"ת הרדב"ז (לפני 544 שנה, חלק ג סימן תצו, תתקלא), וכן מבואר מדברי הרב משאת בנימין (לרבי בנימין אהרן סליק לפני 456 שנה, תלמוד הרמ"א והמהרש"ל סימן ז), וכן מבואר בדברי הרב שירי ננסת הגדולה (נולד לפני 422 שנה, אורח הגב"ט סי' שלט), וכן מבואר בשו"ת גינת ורדים (האו"ח כלל א סי' כה, נולד לפני 402 שנה), וכן העיד על מנהגו בשער המולך (לפני 300 שנה, קונטרס חופת התנים סי' ט) שהספרדים לא עושים חדר יחוד. וכן מבואר בספר פרי האדמה (הראש"ל לפני 266 שנה, סי' עמוד יד). וכן העיד על המנהג הרה"ג רבי אהרן בן שמעון בספר נהר פקוד (לפני 186 שנה, אה"ע דף טו). וכן הוא בספר משפט וצדקה ביעקב (ח"ב סימן קפז) בשם ארבעה גדולי הדור, רבי יהודה בן עטר, רבי שמואל הצרפתי, רבי אברהם בן דנאן, ורבי יעקב אבן צור. וכן הוא בספר כרם חמר (לרבי אברהם אנקווה, לפני 166 שנה, אה"ע סי' ז), וכן משמע בתועפות ראם (סימן קלט), וכן מבואר בבן איש חי (פרשת שופטים אות יב, נולד לפני 195 שנה), וכן כתב רבי יצחק עטיה בספרו רוב דגן, דלדין פריסת הטלית הוי חופה. וכן כתב ראש הישיבה מוהר"ר עזרא עטיה בספרו עלה עזרא (עמוד פג). וכן מבואר בישיביל ענדי (ח"ז סי' י, נולד לפני 132 שנה). וכן הביאו בשם הבבא סאלי זצ"ל, שציווה על בנו שלא יעשה חדר יחוד ביום חתונתו, והתבטא בחריפות נגד המנהג החדש (אור"ת אייר תשמ"א). וכן כתב בספר נהגו העם (דיני חופה אות טו) שמנהגינו שלא לעשות חדר יחוד.

הרב קנייבסקי והרב אלישיב

וכן הנהיגו ראשי ישיבת פורת יוסף מוריניו הגאון רבי עזרא עטיה, הגאון רבי יהודה צדקה, הגאון רבי בן ציון אבא שאול, ומרן זצ"ל. ולכן אין לבטל המנהג שלנו, והמשנה מוציאה לנו על הקדמונים. ועיקר הטעם, שהרי מנהג העולם שחופת נדה מועילה, ודלא כהרמב"ם ומרן, ועיקר הירוד על פי המנהג הוא פריסת הטלית מעל החתן והכלה, ובמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל. ועל כיוצא בזה כתב הערוך השלחן (סי' נה אות טו) שהוא מנהג מכווער. ובתשובות הגר"ח זע"א בספר נזר החיים (עמוד קמז) כתב, שחתן ספרדי צריך ללכת לפי מנהג הוריו ולא לעשות חדר יחוד. ומעשה בחתן אחד מבאי ביתו של הגרי"ש אלישיב ששאל אותו שכיון שלומד בישיבה אשכנזית, ראש הישיבה דורש שיעשה חדר יחוד, וכיצד עליו לנהוג. ואמר לו שחלילה לשנות המנהג של הספרדים.

⁵ בכלל צריך לדעת, לפי החוק לא כל רב יכול לסדר קידושין, יש על כך מבטנים מיוחדים ברבנות הראשית, ויש גם תקנות, שאדמו"ר או ראש ישיבה צריך להביא המלצה משלשה גדולי הדור, ויוכל לסדר קידושין גם בלי בחינות, אבל צריך לדעת היטב את ההלכות, איך כותבים את הכתובה ושאר הדברים.

⁶ לפני ארבעים או חמישים שנה באיוז חופה, היו שני עדים, ואחד מהם הגאון רבי יצחק דניאל, ואמר להם הרב יהודה ערס, תלכו לחדר יחוד, צריך שני עדים... מרן זצ"ל היה שם ופנה לרב ערס: אביך הגאון הרב יעקב ערס שהיה מגדולי הדור שלנו, לא עשה חדר יחוד, וכי הוא התחתן שלא כדין?! ואמר לרב דניאל: לא תלך! בני, אל תלך בדרך אתם, מנע רגלך מנתיבתם" (משלי א. טו). ועד אחד הרי לא מועיל... אצלנו כל בניו של מרן, אף אחד לא עשה חדר יחוד, וכולם נשבעו שבועה חמורה.

⁷ היום מקבלים מהכולל סכומים מאד קטנים ואין אפשר להוריד מסכום כזה, אבל צריך שיוסיפו למוקדמים ולא יורידו למאחרים, וגם את שכר היסוד יגביהו.

כיסוי ראש לכלה

ועיקר הטעם שאין אנו עושים חדר יחוד מייד לאחר החופה, מפני שהכלה תצטרך לכסות את ראשה. ולכן לא יעזור אם יתכוין להדיא שאינו קונה. כך כתב בסידור הגאון מליסא (דיני חופה בערב שבת). וכן מה שיש מתחכמים להשאיר את הדלת מעט פתוחה כדי שלא יחשב חדר יחוד גמור, או שינסו עמם לחדר יחוד הצלם וילדים, וטענו שאין זה יחוד גמור, הנה כבר כתב בשו"ת פני יהושע, שאף למרן השלחן ערוך שפוסק כדברי הרמב"ם דחופה היינו ייחוד, סגי אף בייחוד שהוא במקום שאינו צנוע אף על פי שאינו ראוי לביאה, וכן כתב הגאון רבי יהודה עייאש בספר לחם יהודה. וכ"כ המקנה בשם הב"ח (סימן נה) שאפילו יש שם אדם, כיון שהמקום מיוחד להם לבדם חשיב ייחוד ונקרא חופה. ע"כ. ואם כן אף אם יחוד עם ילד קטן, צריכה כיסוי ראש.

שבועה חמורה

ה. ועוד דבר ישימו לב, אם החתן ספרדי יש להשביע אותו בשבועה חמורה על תנאי הכתובה, וצריך לדעת שזה בית יוסף (אבה"ע סימן א), מאחר שחרם רבינו גרשום שלא לישא אשה על אשתו, הוא עד סוף האלף החמישי. ולכן כתב, שיש לעשות תקנה בחרמות ונידוים שכל מי שישא שניה וכו'. וכן כתב עוד בשלחן ערוך בהלכות חליצה (סימן קסט אות נו), דאף על גב דליכא חרם דרבינו גרשום, שהרי לא גזרו אלא עד סוף האלף החמישי, מכל מקום כל אדם משיביעם אותו בעת הנישואין שלא ישא אשה על אשתו וכו'. ע"ש. ומכאן המקור למנהגינו להשביע שבועה חמורה, שביסודה נוסדה כתחליף לחרם דרבינו גרשום, אך הרחיבו זאת על כל הנאמר בשטר הכתובה, כפי מנהג העולם. ומצא שכבר מזמן השלחן ערוך נהגו להשביע את החתן בשבועה חמורה. ומצינו להרבה מגדולי האחרונים שהעידו על מנהגינו לפחות בחמש מאות השנים האחרונות, להשביע את החתן בשבועה חמורה, ומהם בשו"ת הרדב"ז חלק ד' (סי' אלף רצב לפני 500 שנה) שכתב, שנהגו עתה להשביע את הבעל על כל תנאי הכתובה. וכן כתב בשו"ת המבי"ט ח"ב (סימן י) בזה"ל: ונשבע בשבועה חמורה ובתקיעת כף על דעת המקום ברוך הוא וכו' לגמור ולקיים כל הכתוב לעיל. ע"כ. וכן כתב בנו בשו"ת מהר"י"ט ח"א (סי' ס וסי' קה), שמעשים בכל יום שכותבים בכתובות, שושבע שלא ישא אחרת עליה בחייה. ע"ש. וכן כתב בשו"ת מהר"ש (סימן מז) שהיה בן דורו של מרן: שנשבע שבועה חמורה וכו', ומגו דחיילא שאר תנאים חיילא נמי שלא לישא אחרת. ע"כ. וכן כתב בשו"ת מהרשד"ם (אבן העזר סימן כז): שהיו נשבעין בשבועה חמורה, לקיים את כל הכתוב לעיל בלי ערעור כלל ועיקר. ושם כתב, שהשבועה נותנת תוקף יתר לכתובה להחמיר בה בכל ספק סמיקא. ע"ש. וכן כתב המוהראנ"ח במים עמוקים (ח"ב סימן סז). וכן כתב בספר ויקרא אברהם (בכללים שבסוף הספר). ובספר נהגו שלום (דיני אישות סי' ב).

מנהג מזמן הרמב"ם

ומנהג זה קדום עוד מימי הרמב"ם (כמ"ש בספר נהגו שלום חזן דיני אישות סימן ב) - לפני כ-850 שנה, וכן כתב מרן החיד"א (בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' לה אות מה), וכן העידו על המנהג: המהר"י"ט, המבי"ט, מהר"י בן לב, המהרשד"ם, המהרימ"ט, המהר"ם אלשיך, מהר"ם חגיז, המחנה אפרים, מרן החיד"א, ועוד ועוד, ויש שמקשים על זה כל מיני קושיות ודוחים את המנהג של הגדולים, שאם ישבע שבועה חמורה, מחר מחרתיים האשה תרצה שמלה לחג, ובעלה שמאחר לכולל - אולי באשמתה... - מורידים לו מהמלגה⁷, ואין לו כסף לקנות לה, והאשה דמעתה מצויה (ב"מ נט), נמצא שעבר על השבועה שאמר "ואכסה". וכן אם התווכח אתה נמצא שעובר על השבועה שאמר "ואוקיר". אבל השבועה לא באה על דברים רגילים מדרך העולם, וכי בזמנם לא היו מריבות שהיו אז, מי לא מתווכח? רק טיפשים לא מתווכחים...⁸ השבועה באה רק על דברים היוצאים מגדר הרגיל, כגון שלא יברח מביתו ויילך וישכיר דירה במקום אחר, שלא ילך לחו"ל לכמה חודשים וישאיר אותה כמו עגונה, שלא ירים עליה יד חלילה וחס. והארנו בזה בליקוט יוסף שובע שמחות (ח"א עמ' רב). וצריכים להסביר כל זה שיבינו את מקור המנהג שלנו.⁹

⁸ אבל צריך לדעת גם להתחשב בדעתה, הרבנית היתה אומרת למרן כל מיני עצות, וזה היה מדהים! כשהיו באים אורחים, היתה אומרת: הרב תיזהר ממנו, זה ערמומי גדול... והרב היה שומע לה, ואחר זמן התברר שצדקה.

⁹ תראו האשכנזים שומרים מאד על מנהגיהם, וכמובן שלא נגיד להם לשנות, ולמשל הגר"ט שהם שמים בתפלה, מדהין אין צורך בזה, מספיק הגומי שיש במכנס או החגורה, ובכך אין חשש לא מצד שלבו וראה את הערוה, וגם לא מצד דין "הכחן לקראת אלוך ישראל". ועם כל זה הם שומרים על מנהגם. וכן הם נוהגים שלא הולכים עם טלית גדול עד החתונה, ואנחנו לא נגיד להם כלום, אם כן למה אנחנו נבטל במחי יד את המנהגים הטובים שלנו שמבוססים בפוסקים? **אדרבה**, רב שמסדר קידושין לחבור ספרדי ומכבד את המנהגים שלו, קרנו תעלה, כי יאמרו: תראה שהאמת היא נר לרגליו, כי רואה שכך מנהג ירושלים אצל חכמי הספרדים, חכם עזרא עטיה, מרן זצ"ל, חכם יהודה צדקה, חכם בן ציון, כולם עשו שבועה חמורה. ולא רק זה, בישיבת פורת יוסף בחדר האוכל למטה היה אולם, ונתנו לבחורים לעשות שם חתונה, ונשאר להם רק להביא קייטרינג, וראש הישיבה חכם עזרא עטיה היה מתנה זאת בתנאי שלא יעשה חדר יחוד, ואם רוצה להיות עם הכלה, יקבע אתה לעלות לגג אחרי חצי שעה מהחופה, אבל לא ינסו לחדר

להצלחת רבי גרשון בן מרים ובי"ב | לעילוי נשמת שרה זהרה בת יונה ע"ה

לע"נ ר' שמעון בן רחל אחונה. רחל בת פורטונה כינה ומלף. אפרים בן מרים יפת. לרפואת אורי שמעון בן ירדנה. דניאל בן אסתר. משה בן מושנאן

חלוקת הברכות

1. אנחנו נוהגים לחלק את השבע ברכות תחת החופה, כל אחד מקבל ברכה, ולאחרונה ראיית מישוה שעורר על זה, וכתב שאסור לחלק את הברכות, כי כתוב (ברכות מו.) שכל ברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת ב"ברוך", וכמו אלהי שמה שהיא סמוכה לברכת אשר יצר, ולכן אינה פותחת בברוך, ואם כך גם "שש תשיש" וכן "שמח תשמח" אינן פותחות בברוך, כי הן סמוכות לברכת "אשר יצר את האדם בצלמו". ובשלמה אם רב אחד מברך הכל מובן, אבל איך אחד יכול להתחיל בברכת "שש תשיש"? הייתי פעם בחופה שהזמינו רב קהילה אחד מבית שמש לברך ברכה, ועמדו שם רבנים גדולים שלא הגיעו לדרגתם, אבל חיש שזו ברכה הסמוכה לחברתה וסימן שאינו מברך, אבל יש גדולים שמברכים! ויש על מהיין, והמברך מוציא אותם ידי חובה, ודעת הרמב"ם (הובא בריש ספר מעשה רוקח ד"א ע"ד) שלא ראוי שהחתן יברך בעצמו את ברכות הנישואין, אבל ברכות האירוסין מהדין יכול לברך. ולמעשה החתן שומע מהרב ומתכוין לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה. וכיון שהוא יוצא ידי חובת כל הברכות, הן נחשבות ברכה הסמוכה לחברתה. ועוד, מאחר שחכמים קבעו שהברכות הללו תהיינה סמוכות, גם כאשר כמה מברכים, לא משנים את נוסח הברכה. וכדין מי שלא הלך לשירותים בבוקר, שלהלכה אינו מברך אשר יצר, ובכל זאת מברך אלהי נשמה בלי לפתוח בברוך. הלהלכה אפשר לחלק את הברכות בין החכמים. ויש כאלה שאוהבים לחדש דברים, כי אם יחזור על מה שמרן זצ"ל אמר, מה הם שוים?... אבל הם לא צודקים, כך מנהג גדולי הדור, ומי אנחנו שנבוא לערער, כך עשו בפני מרן זצ"ל, חכם בן ציון אבא שאול, וכל החכמים שלנו, ופתאום יש כאלה שמתחמקים ולא רוצים לברך, אבל זו יוהרא, כאילו אומר אני יותר חשוב מכל הרבנים. אלא תעשה כמו שכולם עושים.¹⁰

משא ומתן

2. כתב מרן בשלחן ערוך (ס"ו תקנא ס"ב): מראש חודש אב עד התענית ממעטים במשא ובמתן, ובבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו. כלומר שממעטים רק במשא ומתן של שמחה, כגון לקנות רהיטים וצרכי חופה, אין לך שמחה יותר גדולה מאב שמחתן את בנו או את בתו, אבל סתם משא ומתן, כגון שטס לטורקיה ועושה עסקאות, וחותרם הסכם עם עשיר גדול, קח עשר אלף דולר ותביא לי נעליים, ובארץ מוכר במחיר פי שנים, וכן אם משקיע בבורסה, אין צריך למעט בזה כלל. ואף שיש חולקים וסוברים שכל משא ומתן צריך למעט, אבל לדין הלכה כפי שביאר מרן בבית יוסף, שלא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן

סגור, כי אחר כך צאטרך כיוסי ראש, ופאה נכרית אצלנו זה 'בל יראה ובל ימצא', לכן יעלו לגג וידברו שם, ומי שלא מסכים לתנאי, שיעשה חתונה בהיכל דוד. כך עמדו על המנהגים שלנו.

10 בחור שהגיע לגיל שידוכים לא יתעכב, בזמנם היו מתחתנים בגיל מאוחר, וזמננו חכם בן ציון שלא ראה בחור שהתחתן בגיל 18 ויצא תלמיד חכם. מרן התחתן בגיל עשרים וארבע, אבל לחץ אותנו להתחתן בגיל עשרים, וכך היתה דעתו להתחיל שידוכים ובירורים בגיל עשרים (עי' בי"א ח"י חיד"י סי' יד אות ג, הל"ע ח"ח ע"ג ע"ה, מעדני המלך ח"ב פ"י). ואם ראש הישיבה לא מסכים, אפשר לעבור לשיבת 'חזון עובדיה' או 'אהל יוסף'... מי לוקח אחריות כזו שלא לאפשר לבחורים להתחתן אחר גיל עשרים, בחור הולך לקיימים ולמסלולים בקמפוס והואה פריצת על כרחו שלא בטובתו, זאת המציאות, מי לוקח על עצמו כזו אחריות?! לכן יחתן מוקדם כדי שתהיה תורה בקדושה (עי' ליקו"י ח"ח ע"ג י"ב).

פעם שאלתי את מרן: אבא, למה אתה לוחץ על הבנים להתחתן בגיל עשרים, הלא אתה התחתנת בגיל עשרים וארבע?!... דיברתי כבן אצל אביו... וענה לי: לא רצו אותי, מה אני יכול לעשות... כי בזמנם לא רצו מי שיושב ולומד כל הזמן. היום ב"ה מי שלוקח חתן בן תורה מתגאה בזה, אפילו בעלי בתים פשוטים ביותר יש להם גאווה, חתן שלי זה פלניו! אבל פעם לא היה כך. כשהרבנית התארסה עם הרב, אחיה ואחיותיה התנגדו, מה יביא לך לאכול, גמרא? הוא עני מרוד! אחרי החתונה קנה לה ארון בגדים מיד שלישי, ואחת האחיות של הרבנית באה לבקר ואמרה לה: איך הביא לך ארון כזה? הוא כולו... היא שבה וכתבה כאילו נפלה בפת. הרב הגיע וראה אותה בוכה, מה קרה? העירו לי על הארון שהוא ישן עם דלת שבורה... הרב אמר לאותה אחות, באת לכאן כדי להרוס לי את השלום בית? קומי וצאי! אחר כך באה וביקשה אלף סליחות. אז לא הבינו מה החשיבות בהקמת בית של תורה עם בן תורה.

11 אדם הולך לכותל המערבי בשבת ורוצה לחזור באוטובוס, ומערב שבת שם את הכרטיסיה בנעליים, ובמוציא שבת רוצה להוציא את הכרטיסיה ולהשתמש בה, זה טלטול בדרך אגב ואין בזה איסור.

אדם שרוצה לחתן את ילדיו לכן החיות כדי להראות להם נפלאות הבריה, "מה רבו מעשיך ה'", כשרואה פיל וקוף יעמוד מרוחק שלא יהיה ריח רע ויברך "משנה הבריות, ואף שיש אומרים שמברך רק פעם אחת בחיים וכתבו שכן משמע דעת מרן (סי' רכ"ה ס"ט), אבל המנהג לברך כל שלושים יום, וכמו שכתבו שאר פוסקים [א.ה. בשו"ת הראש"ל ח"א (א"ח ס"ב) כתב שעדיף להרהר שם ומלכות, אך בילקו"י ברכות כתי' הובא בשם מרן זיע"א שהורה לברך כל ל' יום].

וכתבנו בילקו"י (שבת ב' ע"ג קנו), שמי שקנה כרטיס לכן החיות, והוא גר קרוב, מותר לו ללכת לשם בשבת, ולהראות לחימו את הכרטיס החודשי או השנתי ולהיכנס, ובחדש שלא היה תלוב שם סך הדמיים, ויבקש מהשומר שלא יקרע את הפתק. השבוע מישוה הראה לי אחד מכסא חמיים שכתב להשיג על דברינו, שיש בזה איסור מראית העין, שחידשו אותו שקנה את הכרטיס בשבת. אבל אנחנו לא יכולים לגזור מדעתנו, וכמו שכתב הרא"ש (פ"ב דשבת סימן טו), שאחר חתימת התלמוד, אפילו חכם שגובה כגובה הארזים בתורה, אין לו כוח וסמכות לגזור

כלל, ולא נאסר אלא משא ומתן של שמחה. וגם בשבוע שחל בו יכול לשאת ולתת במסחר, ואם כוונתו לשם שמים, ה' יעזור שתהיה לו הצלחה.

בגדים מכובסים

ח. בשבוע שחל בו תשעה באב, לא מכבסים בגדים, ולא לובשים בגדים מכובסים (ש"ע ס"י תקנא ס"ג). רבינו יוסף חיים (בשו"ת ר"פ ח"ד ס"ט, ובבא"ח דברים א' אות 1) כתב, שגם את בגדי הזיעה יש להכין בשבת שלפני שבוע שחל בו, על ידי שילבשם מעט, כדי שיוכל ללבשם בשבוע שחל בו, ואינו נקרא מכין משבת לחול, כי זה לא ניכר.¹¹ ומרן זצ"ל לפני חכמיים שנה (בשו"ת יחזה דעת ח"א סימן כ"ט) החמיר רבינו יוסף חיים, וכך הורה בשיעוריו, וכך נהגו כולם, הבבלים המרוקאים והפרסים. אבל בשנים האחרונות כתב (בחו"ע הענייני ע"מ רכ"ט) שלא אסרו אלא בבגדים העליונים, אבל בגדי זיעה שרגילים להחליף כל יום או לזמנים מותר ללבוש מכובסים, וכך כתבו אחרונים רבים, ומהם המהרש"ל - רבי שלמה לוריא (בתשובה סימן כ"ז) והפתחי תשובה (ביו"ד סימן שפ"ט סק"א) ועוד, וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים ח"א (ס"ו ש"ע) בשם הגרש"ז אורבך והגר"ש אלישיב. ובכלל בעבר עשו כמו הן איש חי, וכיום כמעט כולם עושים כפסקי מרן זיע"א שפשטו הוראותיו בכל.

גדול כבוד הבריות

ט. בפרט שיש לחלק בין הדורות, תראו, שמעתי שיש אשכנזים שלא מתרחצים כבר מ"ז בתמוז, אלא רק טובלים במקוה קר, וכך נהגו באירופה, ששם קר מאוד ויש מקומות שבקושי רואים את השמש, ולכן לא מזיזים הרבה, ואפשר להתאפק ולא להתרחץ במים חמים במשך שלשה שבועות, אבל כאן במזרח התיכון חם, ובפרט שיש חור באוזון והחום יותר חזק... וכתבו (ברכות י"ט): גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. לכן אשכנזי שמיקל כיום להתרחץ עד ראש חודש אב, יש לו על מה לסמוך. בשבוע שחל בו אין להתקלח במים חמים, ובמים צוננים אפילו עם שמפו וסבון מותר, אבל לפני שבוע שחל בו גם אחר ראש חודש אב לנו מותר להתרחץ במים חמים. הייתי אומר כך גם לאשכנזים, גדול כבוד הבריות,¹² אבל הם לא ישמעו לי. ובשבוע שחל בו כל שכן שממשיכים מנהגי האבלות הקודמים, שלא לשמוע שירים, ושלא לאכול בשר.

תספורת ונילוח

י. אין להסתפר ולהתגלח בשבוע שחל בו, וגם בזה האשכנזים מחמירים ולא מסתפרים ולא מתגלחים כבר מ"ז בתמוז, אבל אנחנו מקילים להסתפר ולהתגלח עד שבוע שחל בו, ואם נמצא בישיבה של אשכנזים שכולם עם זקן, ואם יתגלח יראה כחתן בין אבלים, ילך בנימוסים שלהם, אף שמצד הדין לא שייך בזה איסור לא תתגודדו - לא תעשו אגודות אגודות, כי בכל דבר שכולם יודעים שהוא תלוי במנהגי הספרדים והאשכנזים, אין חשש לא תתגודדו,¹³ אבל מצד ההנהגה

גזירות מדעתנו, ודי לנו מה שאסרה התורה ואסרו רבותינו בתלמוד. אותו חכם שהשיג עליו, כדאי שיראה את האריות בילקוט יוסף (סי' ע"ה, שבת א' ח"ד ע"מ טו) ובשלחן המערכת (מערכת אות מא, ע"מ תרמ"ג), שם הבאנו בשם עשרות פוסקים ראשונים ואחרונים, שאין לנו הרשות לגזור גזרות מדעתנו. ומי שיעיין בשו"ת יביע אומר ח"ו (חיד"ו סי' ה) יראה מתי אין לגזור מפני מראית העין.

עוד טען עליו, שהכרטיס מוקצה מחמת חסרון כיס, וכן היה נחשב עובדין דחול. ראש הישיבה שלו כתב עליו שכל טענותיו נכונות, ובילקוט יוסף דובר על גן חיות בחול'ל ולא בארץ. אבל האמת שדיברתי על ארץ ישראל, והטענות אינן נכונות, מה שטען שהכרטיס מוקצה, הלא רק בבלי שמלאכתו לאיסור אם הוא יקר הרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, או אתרוגי מצוה העומדים לסחורה, אבל אם אינו כלי שמלאכתו לאיסור, אינו בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס. ועוד שכאן זה לא מוקצה, כי כך השימוש שלו להראות לשומר. ומה שטען שזה בגדר עובדין דחול, יש לכלל זה הגדרות ברורות ולא מוציאים איסורים מהראש שלנו, וכעין מה שכתב הריב"ש (סי' קפ"ד) לחלק בזה בין דברים הנעשים הרבה ביחד לצורך רבים, לדברים הנעשים בשלחן לצורך שעתו, ועל פי דבריו יש להקל לחתוך ירוקות כסליסיר לצורך סעודת מיידית. מה שכן, יש בעיה אחרת, שצריכים לברר אם מוכרים כרטיסים גם בשבת, ואם התברר שמוכרים, נכון שעל פי ההלכה הם עושים על דעת עצמם ולא אנחנו מכשילים אותם, אבל איך אפשר לבקר במקום שעושים חילול שבת ברבים, וזה משלחן ערוך החמישי. אם כל שומרי התורה והמצוות - שהם יותר ממאות אלפים - יתאגדו ויחליטו שלא נכנסים לחנות ולמקום שעושה חילול שבת, הם יראו שמפסידים מזה ויסגרו בשבת, אבל כל עוד לא איכפת להם אם תקנה או לא, מהדין מותר לקנות שם. ונמצא שאין בכניסה לכן החיות עם כרטיס לא מראית העין ולא מוקצה ולא עובדין דחול, סתם מגבבים דברים לא נכונים. ובגן החיות שנוסעים בתוכו, כמו שיש ברמת גן, ברור שאסור ללכת לשם בשבת, אפילו על ידי נהג גוי.

12 היה אחד תוך שבעת ימי אבלות, שהלכתי לנחם אותו בבני ברק, והיה חם מאוד, לקח אותי לצד ואמר לי, הרב, אנשים באים לנחם אותי ויש לי ריח, זה כבוד הבריות, האם אוכל להתקלח? והשבתי לו, תכנס לאמבטיה ותעביר על עצמך ממוחטה לחה, ואז יהיה לך ריח טוב, ויכול גם להתייז על עצמו מעט ריח טוב להעביר ריח הזיעה, גדול כבוד הבריות, אבל להתקלח ממש אסור, כי כך הדין שאבל אסור ברחיצה (ש"ע ס"ו שפ"א).

13 בתשעה באב אנחנו נוהגים להניח תפלין רש"י, דף צ"א, אות כ"ב) - לפני למעלה מחמש מאות שנה - שכך מנהג ירושלים, ואף שמרן בשלחן ערוך (נ"ס תקנ"ה) כתב להניח במנהגו, אבל לא ידע ממנהג ירושלים, וזה מנהג קדום לפני מרן, וכבר כתב מרן בהקדמתו לבית יוסף, שלא בא לבטל מנהגים קדומים. כך עשוינו בתשעה באב, ובשנה שעברה בא אחד ונעמד באמצע בית הכנסת במנהגו, והתחיל להניח תפלין ולהתענות, אבל מה אתה מתענות, מה עם איסור "לא תתגודדו", לפחות ילך לצד או יניח בעזרת נשים, כנראה לא למד לילקוט יוסף (ארב"ת ע"מ ט"ו) ולא ידע את המקור

יכבד אותם, כי אין זה איסור להחמיר¹⁴. אלא אם כן הוא בחור למדן, ודוד שלו כיבד אותו להיות סנדק, שיספתר ויתגלה, ויגיד לכולם: הייתי סנדק, כדי שלא יקנאו בו...

שהחיינו בבין המצרים

יא. הזכרתי בתחילת השיעור דין ברכת שהחיינו בבין המצרים, וצריך לדעת שהמקור לכך אינו בגמרא, אלא כך כתב רבי יהודה החסיד - היה לפני כשמונה מאות שנה, רבם של האור זרוע והסמ"ג והתרומה - בספר החסידים (סי' תתמ): יש מן החסידים הראשונים שלא היו אוכלים פרי חדש בין י"ז בתמוז לתשעה באב, כי אמרו, איך נברך עליו שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, והוא זמן פורענות, ויש שמברכים על פרי חדש בשבתות שבין י"ז בתמוז לתשעה באב. וכן כתב הכלבו (הובא בשו"ת בנימין זאב סימן קסג) - יש אומרים שחיברה אותו אשה, והוא קיצור הארחות חיים - שלא מברכים שהחיינו בבין המצרים. ובשלחן ערוך (סי' תקנא סי"ז) כתב בלשון זו: טוב להזהר מלומר שהחיינו בימי בין המצרים על בגד חדש או על פרי חדש.

דעת המקילים

יב. מהרא"י בעל התרומת הדין (הובא בלקט יושר עמ' קז) - היה לפני כשש מאות שנה - התייר לברך שהחיינו בבין המצרים. וגם הט"ז (שם סי' קי) - לפני כארבע מאות שנה, חתנו של הב"ח - התייר לברך שהחיינו בבין המצרים. וכן דעת הגר"א (שם) - לפני כ-250 שנה, והביא ראיה מדברי הגמרא בברכות (טז): שאם אביו העשיר מת והניח לו ירושה, מברך שתי ברכות, דין האמת על אביו שנפטר - ומברך ברכה זו בשעת יציאת הנשמה או בשעת המנוחה, ולא יחכה לקריעה - והטוב והמטיב על ירושתה, מוכח שלמרות הצער מברך הטוב והמטיב, וכל שכן שיש לברך שהחיינו בבין המצרים שזו אבילות ישנה. הגר"א היה רב חיליה, ופעמים שחלק אפילו על ראשונים. מרן בשו"ת יחיה דעת (ח"א סימן לו) הביא בזה את מחלוקת הפוסקים, ודחה בכבוד את הראיה מירושא, לפי מה שכתב המגן אברהם (סי' תקנא סי' קמ), שהטעם שלא לברך שהחיינו בימי בין המצרים, מפני שהוא זמן פורענות, שנכנסו האויבים לירושלים ופרעו פרעות בישראל, ולא ראוי לברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אבל אין הטעם משום אבילות, שהרי לא מצינו שהאבל יהיה אסור לומר שהחיינו, ואם הביאו לו מנגו חדש וחושש שיפסיד הברכה, יכול לברך שהחיינו גם בשבעת ימי האבלות. ואם כן אין ראיה ממה שמברך כשמת אביו, כי הוא לא זמן של פורענות [א.ה. ושמואל יש לחלק עוד, שכשאביו מת בהכרח מקבל ירושה, ומשא"כ הכא שיכול לא לאכול את הפרי, ובאמת אם כבר בירך על הפרי כברתו ימשיך ויברך שהחיינו, כדלהלן]. ולכן למעשה יש להימנע מברכת שהחיינו בימים אלה.

שבתות שבינתיים

יג. יש כמה אחרונים מהם הלבוש (סי' יז), האליה רבה (סי' קמב), המטה משה (סימן תרצז), הכתב סופר (תאו"ח סי' קג. חיו"ד סי' קה ד"ה מאז), המשנה ברורה (סי' צח), שכתבו לחלק בין שבת לחול, שבימי החול אין לברך שהחיינו בבין המצרים, ובשבתות שבינתיים יש להקל, עשו כעין פשרה, כי גם מרן השלחן ערוך עצמו כתב "טוב להיזהר", ובצירוף סברה נוספת יש להקל. ואחר ראש חודש אב גם בשבת לא יברך שהחיינו על בגד חדש או טלית חדשה, אלא רק על פרי חדש, וכמו שאמרו בירושלמי (סוף קידושין), שעתיד אדם להיענש על מה שראתה עינו ולא אכל.

זכר שהפרי חדש

יד. אם בבין המצרים בימי החול בירך "בורא פרי העץ" על מנגו חדש, ולפתע אשתו צועקת לו: אה, זה פרי חדש! אפילו הכי אם לא יברך שהחיינו יאבד את הברכה, לכן יברך שהחיינו ויאכל. ובמשך כל השנה, אם בירך העץ והתחיל לאכול הפרי, כגון אפרסק, ושכח לברך עליו שהחיינו, ואחר כמה נגיסות אשתו אומרת לו: לא ברכת שהחיינו. הרי אנתנו נוהגים לברך שהחיינו בין ברכת העץ לאכילה, וזה לא נחשב הפסק, כי זה צורך האכילה. והדין הוא שכל עוד לא גמר את האפרסק והוא עדיין עסוק באכילתו הראשונה, יכול לברך שהחיינו, אבל אם גמר לאכול את הפרי, כבר איבד את ברכת שהחיינו.

עונג שבת

טו. לדעת רבינו האר"י ז"ל (בשער הכוונות דף פט ע"ב) אין לאכול פרי חדש גם בשבתות של בין המצרים, וכן הביא החיד"א בברכי יוסף (סימן תקנא אות י"ב), אולם בספרו יוסף

אומץ (סימן נ) הביא עדות על מהרח"ו - רבי חיים ויטאל - תלמידו של האר"י, שאכל פרי חדש בשבת של בין המצרים. וכן כתב להקל בספר יוסף אומץ יוזפא (סימן תתסא). ובפרט שיש ענין של עונג שבת, הגמרא ביבמות (גז) מספרת על רבי ינאי, שהיה מקבל מהארים שלו סלסלה של פירות בכל ערב שבת, ורבי ינאי היה מעשר את הפירות. בערב שבת אחד אחר הארים, ורבי ינאי עישר מהפירות שבביתו על הפירות שעתידים להגיע אליו, ידע שהארים נתקעו בפקקים בדרך... ושאל את רבי חייא אם עשה כהוגן, שהרי אין מפרישים שלא מן המוקף, והשיב לו שטוב עשה, כי מפרישים שלא מן המוקף לצורך עונג שבת. והרשב"א בתשובה (סימן קכו) הוכיח מכאן שמצות עונג שבת דאורייתא, וכתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת" - "למעבד תפנוקי שבתא". וכיון שרבים מהראשונים סוברים שעונג שבת דאורייתא לכן להלכה יש להקל ולברך שהחיינו על פרי חדש בשבתות של בין המצרים. אף שפשט דברי הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"א) שעונג שבת מדרבנן.

שבת להפריש חלה

טז. דיברנו על הפרשת תרומות ומעשרות שלא מן המוקף, אם הכינו חלות לשבת ולא הפרישו חלה, איך יאכל את החלות האלו בשבת? בחוץ לארץ יותר קל, שישאיר קצת חלה על דעת להפריש במוצאי שבת, אבל בארץ זו בעיה, כי מפורש במשנה ביצה (יז): שלא מפרישים תרומות ומעשרות - והוא הדין חלה - בשבת. פעם בליל הסדר היה רב גדול אחד שראו חבורה של מצות עבודת יד כהדור, שמרו מרחק בין מקום לישת הבצק לתנור, ולא התקרבו לתנור עם עיסה ביד, כדי שלא יחמיץ, ועשו הכל בהידור, ומכרו בבני ברק בראשון ובפרדס כץ ובעוד מקומות. בליל הסדר שאל את חתנו שגם הוא תלמיד חכם: מיניתי אותך להפריש חלה מהמצות, זכרת להפריש חלה, נכון? אמר: לא, שכחתי... מה עשית, עכשיו אנשים יאכלו מהמצות ויעשו מצוה הבאה בעבירה, לא יקיימו מצות מצה, יעשו ברכה לבטלה, וגם אם נודיע לחלק מהם הרי אסור להפריש תרומות ומעשרות ולהפריש חלה ביום טוב משום שנראה כמתקן, וגם לא יכול להודיע לרוחקים שלא יאכלו ממצות אלו, והיה לאותו רב צער גדול, כולם סמכו עליו "קהל עדתנו עליך יסמוכו", ושילמו על המצות טבין ותקילין, ולבסוף גרם להם למכשול.

מופלא הסמוך לאיש

יז. מה הפתרון? אדם צריך ללמוד שו"ת¹⁵, הגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי ח"ב (האוי"ח סי' א) כתב בשם מהר"ל דיסקין, במעשה שהיה בשבת ערב פסח שנזכרו שלא הפרישו חלה מהמצות כדון, והורה להם שיאמרו לילד בן שתים עשרה או ילדה בת אחת עשרה - שהם בגדר "מופלא הסמוך לאיש" שנדרים נדרים ויכולים להפריש חלה ותרומות ומעשרות - שיפרישו חלה גם על המצות שאצל הקונים. ויטמכו בזה על דעת הרשב"א (שבת קסא). והר"ן (ריש יומא) שמוות לתת לקטן איסור דרבנן בידיים, ושלא כדעת הרמב"ם (פ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז) ומרן (סימן שגז). ומה שמפרישים חלה כשהיא עישה שנאמר "ראשית עֲרִסְתֶּכֶם", אין זה מעבב, ואם לא הפריש מהעיסה מפריש לאחר האפיה, וכמו שפסק בשלחן ערוך (יו"ד סימן שכו סעי' ה). וכתבו הפוסקים שבדיעבד אם מפריש שלא מן המוקף מועיל, ואין לך דיעבד גדול מזה. ועוד יש לומר, שאותו אחד שגרם למכשול יכול לצוות על הקטן בין השנים עשרה להפריש, על פי דברי התוספות (שבת ד, ד"ה וכו') שאמנם בגמרא מבואר שאין אומרים לאדם חטוא כדי שיוכה חבירך¹⁶, אבל אם החטא בא על ידו, מוטב שיעבור על איסור קל ולא יעברו אחרים על איסורים חמורים בגללו, ולפי זה יעבור על איסור הפרשת חלה ביום טוב והפרשה שלא מן המוקף, כדי שלא יעברו הרבים על איסור ברכה לבטלה ואיסור אכילת טבל וביטול מצות עשה שלא אכילת מצה. מי שלומד שו"ת יודע, ומי שלומד רק גמרא ולא מתקדם, זה הפסד שלו, נכון שצריך ללמוד גמרא, ולימוד הגמרא זה הבנין אב שלנו, אין ספק, אבל צריך להקדיש זמן בשבתות ובבין הזמנים ועלדומה ללמוד ספרי שו"ת¹⁷, כמו יביע אומר, הר צבי, יחיה דעת, ילקוט יוסף, לא חסר ספרי הלכה מעניינים, וכך יהיה בקי גם בהלכה, ולא יהיה רק שסני"ק...

עבר הגהה ותוספות ממרן הראש"ל שליט"א -

כוחו בא לו מלימוד הבית יוסף (שבט הלוי ח"ב סי' נ). ועם כל הכבוד ללימוד המשנה ברורה, צריכים להתחיל מהבית יוסף והשלחן ערוך והנושא כלים, כגון אברהם וט"ז ופתחי תשובה, וספרי השו"ת. ורק אחר כך משנה ברורה וילקוט יוסף ועוד.

16 אדם שחזר בתשובה ואמו לא חזרה בתשובה, לא הלכה לסמינר ערכים, ובשבת בבוקר הבן חזר מבית הכנסת והוא מריח עוגות מהתנור, וכואב לו על אמו שלא תיענש בשמים ח"ו, ולכן רוצה להוציא את העיסה מהתנור לפני שתאיפה, ובכך להצילה מאיסור תורה. אבל הבצק מוקצה, שהרי אינו ראוי לאכילה, רק לתרגולים הבצק ראוי כמבואר בבבא קמא (יה), אבל כאן הבצק לא מיועד לתרגולים אלא לבני אדם, ולכן הוא מוקצה ואסור לו לטלטל את העיסה, ואם רוצה יוציא בשניו, כגון ברגלו או עם מטאטא.

התבנית בפני עצמה, וכן קדרה שרגלים לבשל בה, ולפעמים מניחים בה פירות ושאר תשמיש של היתר, יש אומרים שנקראת כלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלה כי אם לצורך גופה או מקומה, ולא מחמה לצל, שיש ללכת תמיד אחר רוב תשמישו של הכלי. ויש חולקים ומתירים לטלטלה אפילו מחמה לצל, שנקראת מלאכתה לאיסור ולהיתר. והמיקל בזה יש לו מה שיסמוך (הל' ע"ג עמ' קצט).

שלנו, למד רק שלחן ערוך, הוא חכם יותר מכולם... אבל אתה רואה רבנים שכך עושים, וגם אם ביבנה ובקריית גת לא נהגו, אבל מנהג ירושלים להניח בשחרית, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ישעיהו ב, ג, מ"ב ד, ב), והולכים אחר מנהגי ירושלים כי עיקר החכמים היו שם.

14 האשכנזים עומדים בקדיש בתפלה, ואנחנו הספרדים יושבים, וכשאני נמצא אצל אשכנזים, מידי פעם מוזמן לי להיות, כמו בשבוע שעבר שהייתי בברלין שבגרמניה, וכל קדיש הם עומדים, וכשהייתי שם גם אני עמדתי, ואחרי התפלה מי שהיה איתי שאל, למה כבודו עמד, אמרתי שכתוב (מס' דרך ארץ פ"ד ה"ה) לא ישב בין העומדים, כולם עומדים תעמוד גם אתה [א.ה. וכ"כ בילקו" (סי' נו הע"א). וכן השיב מרן זצ"ל בתשו' כת"י (קובץ ענף יוסף ח"ב עמ' ב, קובץ ב"י ח"ב סי' נח) בזה"ל: אם מתפללים עם אשכנזים, וכולם נוהגים לעמוד בקדיש, יש לעמוד עמהם, בבלתי ישב בין העומדים. ע"כ. ונראה שדקדק לכתוב "וכלם" ודו"ק.]

15 שאלו פעם את הגאון הרב יששכר מאיר ראש ישיבת הנגב, למה בחור ישיבה צריך לשאוף? אמר להם שישאף לגמור ש"ס ולדעת את הש"ס, ואני מוסיף: שידע את כל הש"ס וגם בית יוסף ופוסקים. מי לנו גדול מהחזון איש שהיה פאר הדור והדרו, יושר עינו מבעית, והוא העיד שכל